SISÄLLYS

Esipuhe 7

Varhaiserityiskasvatus suunnannäyttäjänä 9
Päivi Pihlaja ja Riitta Viitala

1 Varhaiskasvatus ja esiopetus tuen kontekstina 15
Päivi Pihlaja ja Riitta Viitala

2 Inkluusio ja inklusiivinen varhaiskasvatus 54
Riitta Viitala

3 Ryhmä erilaisten lasten kasvun paikkana 90
Päivi Pihlaja

4 Tuen prosessit ja lähtökohdat 109
Noora Heiskanen

5 Varhaiskasvatuksen työntekijöiden ja perheen yhteistyön merkitys 135
Anja Rantala ja Sanna Uotinen

6 Sosiaalis-emotionaalinen kompetenssi, viiveet ja vaikeudet: ryhmä ja lapsen tuki 158
Päivi Pihlaja

7 Puheen, kielen ja kommunikoinnin kehityksen vaikeudet 202
Pirjo Korpilahti, Päivi Pihlaja ja Pia Lindevall

8 Kielen ja puheen tukeminen varhaiskasvatuksessa 224
Pia Lindevall, Hannele Merikoski ja Päivi Pihlaja

PÄIVI PIHLAJA – RIITTA VIITALA (TOIM.): VARHAISERITYISKASVATUKSEN PERUSTEET – PEDAGOGINEN TUKI VARHAISKASVATUKSESSA JA ESIOPETUKSESSA
NÄYTESIVUT KIRJASTA © SANTALAHTI-KUSTANNUS & TEKIJÄT

9 Oppiminen ja tiedonkäsittely varhaislapsuudessa 249
Minna Kyttälä

10 Motorisen oppimisen vaikeudet lapsen arjessa 268
Helena Viholainen, Piritta Asunta ja Ida Mälkönen

11 Kielitietoinen oppimisympäristö monikielisen lapsen kielitaidon rikastajana 288
Jenni Alisaari ja Minnaleena Toivola

12 Osallisuuden, kehityksen ja oppimisen tukeminen, kun lapsella on liikuntavamma 312
Jaanet Salminen, Päivi Pihlaja ja Susanna Iivonen

13 Kehitysvammaisuus ja lapsen tuen tarve 342
Kukka-Maaria Kaukomaa, Satu Peltomäki ja Elina Kontu

14 Pedagogiset ratkaisut autismikirjon lapsen tukemiseksi varhaiskasvatuksessa 365
Lauri Räty ja Sanna-Leena Pitkänen

15 Kuulovammainen lapsi varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa: kieli, vuorovaikutus ja osallisuus 390
Riina Niutanen

16 Näkövammainen lapsi varhaiskasvatuksessa 421
Niina Laitinen

17 Normaalista poikkeavat kategorisoinnit: erilaisuuden nimeämisen kriittistä tarkastelua 441
Juho Honkasilta ja Päivi Pihlaja

Kirjoittajat 460

PÄIVI PIHLAJA – RIITTA VIITALA (TOIM.): VARHAISERITYISKASVATUKSEN PERUSTEET – PEDAGOGINEN TUKI VARHAISKASVATUKSESSA JA ESIOPETUKSESSA
NÄYTESIVUT KIRJASTA © SANTALAHTI-KUSTANNUS & TEKIJÄT

Esipuhe

Tämän kirjan kannessa lapset puhaltelevat saippuakuplia. Lasten ilmeet kertovat tyytyväisestä touhuilusta. Kuvassa jokainen katsoo keskittyneenä itse puhaltamiaan värikkäitä kuplia. Korkealle noustessaan kuplat löytävät toinen toisensa ja niistä tulee yhdessä yhä kauniimpia. Samaan tapaan varhaiskasvatuksessa lapsella on oikeus olla oma itsensä mutta löytää myös yhteisön voima. Tuohon yhteisöön kuuluvat kaikki lapset, kaikki työntekijät ja kaikki vanhemmat. Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen työntekijöillä on vastuu siitä, että jokainen lapsi tuntee kuuluvansa turvalliseen yhteisöön. Työntekijöiden tehtävänä on luoda hyväksyvä ja myönteinen varhaiskasvatusympäristö, joka tarjoaa kasvun, kehityksen ja oppimisen mahdollisuuksia sekä lisää samalla lapsen hyvinvointia. Lapsen vahvuuksien huomioiminen on ensiarvoisen tärkeää, ja niihin keskittymällä rakennetaan lapselle myönteistä kuvaa itsestään. Myönteinen käsitys itsestä, hyvä itseluottamus ja usko omiin mahdollisuuksiin ovat jokaiselle lapselle tärkeitä. Ne kannattelevat, kun elämässä väistämättä tulee eteen pieniä tai suuria haasteita.

Varhaislapsuus on itsessään merkittävä ajanjakso ihmisen elämässä, ei vain valmistautumista johonkin suurempaan. Kaverit, leikki ja kiinnostava toiminta – olipa se saippuakuplien puhaltamista tai monilukutaidon harjoittelua – tuovat iloa ja oppimista lapsen arkeen. Kehitys ja oppiminen ovatkin lapselle riemua tuottavia asioita jo silloin, kun ne tapahtuvat, eivät vasta vuosien kuluttua. Jokainen lapsi kehittyy ja kykenee oppimaan. Tätä kaikkien varhaiskasvatuksen työntekijöiden tulee arvostaa ja luoda lapselle uusia ja innostavia haasteita. Nykyisyyden ohella tulevaisuus on tärkeä näkökulma varhaislapsuudessa. Varhaislapsuuden kehitys ja oppiminen luovat pohjaa lapsen tulevalle oppimiselle ja kehitykselle. Kasvatus rakentaa aina nykyisyyden kautta tulevaa. Tässä ja nyt tapahtuvalla kasvatuksella sekä kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuella on vaikutuksia pitkälle tulevaisuuteen.

Yli kaksikymmentä vuotta sitten olemme kirjoittaneet aiemman varhaiserityiskasvatusta käsittelevän kirjamme esipuheeseen suunnilleen seuraavasti:

> *”Toivomme, että tämä kirja antaa lukijalle oivalluksia siitä, miten hän voi osaltaan vaikuttaa siihen, että kaikkien lasten arki olisi mahdollisimman hyvää, lasta arvostavaa, yhteisöllistä ja yhdenvertaista. Tuen tarve on kuitenkin vain pieni osa lapsen maailmaa, ennen kaikkea hän on lapsi. Hän haluaa leikkiä, olla aktiivinen osallistuja ja toimija omassa elämässään. Tukea tarvitseva lapsi voi tarvita varhaiskasvatuksen työntekijän tukea juuri tässä kohden.”*

PÄIVI PIHLAJA – RIITTA VIITALA (TOIM.): VARHAISERITYISKASVATUKSEN PERUSTEET – PEDAGOGINEN TUKI VARHAISKASVATUKSESSA JA ESIOPETUKSESSA
NÄYTESIVUT KIRJASTA © SANTALAHTI-KUSTANNUS & TEKIJÄT

Nuo kauan sitten kirjoitetut sanat ovat edelleen ajankohtaiset. Yhdessä muiden tämän kirjan kirjoittajien kanssa pyrimme antamaan kasvatukseen, opetukseen ja niiden suunnitteluun ja arviointiin sekä päätöksentekoon sellaista tietoa, joka helpottaa lapsen – myös tukea tarvitsevan lapsen – näkökulman tavoittamista. Luvuissa käsitellään varhais- ja varhaiserityiskasvatuksen sekä esiopetuksen rakenteita ja pedagogiikkaa. Tietoa tarvitaan lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä ja oppimisesta sekä siitä, miten mahdollinen tuen tarve heijastuu näihin. Tärkeää on lisäksi tunnistaa asenteiden merkitys, kun halutaan toteuttaa laadukasta, inklusiivista varhaiskasvatusta moninaisuutta arvostaen, positiivisin keinoin ja lapsen vahvuuksia painottaen.

Kirja on tarkoitettu varhaiserityiskasvatuksen oppikirjaksi kasvatus- ja opetusalan koulutuksiin sekä käsikirjaksi varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen. Kirja sisältää myös tietoa, jota voi hyödyntää alkuopetuksessa. Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen työntekijöille ja muille varhais- ja varhaiserityiskasvatuksesta kiinnostuneille kirja tarjoaa uusia ajatuksia ja tapoja toimia. Työyhteisöjen pedagogisten käytänteiden ja toimintatapojen reflektointiin kirja tarjoaa teoreettisia välineitä. Toivomme, että toimittamamme kirja antaa lukijalle ymmärrystä, tietoa ja keinoja niin varhaiserityiskasvatuksen laadun arviointiin kuin laadukkaan varhaiserityiskasvatuksen toteuttamiseenkin. Toivomme, että kirjasta on hyötyä myös varhaiserityiskasvatusta suunnitteleville ja sen resursseista päättäville asiantuntijoille.

Kirjan toimittajina olemme ottaneet tulevaisuutta kohti suuntaavia askeleita toiveikkaina uudistuneen lainsäädännön ja uusien Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (Opetushallitus 2022/2026) ja Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (Opetushallitus 2014/2026) mukanaan tuomien muutosten suhteen. Viime vuosina on tullut aiempaa selkeämmin esiin muutos lainsäädännön, opetussuunnitelmien ja varhaiskasvatuksen sekä esiopetuksen lasten, perheiden ja työntekijöiden osalta. Lainsäädäntö ja opetussuunnitelmat uudistuvat jatkuvasti ja huomioivat kerta kerralta paremmin moninaisuuden ja inklusiivisuuden.

Tälläkin kertaa kirjan toimittaminen on ollut palkitsevaa mutta myös haasteellista. Tiedämme, mikä on tällä hetkellä ajankohtaista varhaiserityiskasvatuksessa, mutta yhteiskunnan muuttuessa emme voi täysin tietää, mikä on tärkeää tulevaisuudessa. Joka tapauksessa kirja on varhaiserityiskasvatuksen teemoja yhteen kokoava luku- ja opiskelupaketti, jota ei olisi syntynyt ilman eri lukujen kirjoittajien suurta asiantuntemusta. Kaunis ja arvostava kiitoksemme kaikille kirjoittajille! Lukijoille toivotamme antoisia hetkiä kirjan parissa sekä lämmintä ja lasta kunnioittavaa otetta pedagogiikkaan kaikkien monenlaisten, moninaisten, erilaisten, ihanien lasten parissa.

Turussa ja Jyväskylässä elokuussa 2026
Päivi Pihlaja ja Riitta Viitala

PÄIVI PIHLAJA – RIITTA VIITALA (TOIM.): VARHAISERITYISKASVATUKSEN PERUSTEET – PEDAGOGINEN TUKI VARHAISKASVATUKSESSA JA ESIOPETUKSESSA
NÄYTESIVUT KIRJASTA © SANTALAHTI-KUSTANNUS & TEKIJÄT

VARHAISERITYIS-KASVATUS SUUNNAN-NÄYTTÄJÄNÄ

Päivi Pihlaja ja Riitta Viitala

Jokainen lapsi on ainutlaatuinen. Lapsen vanhemmilla ja varhaiskasvatuksen työntekijöillä on yhteinen tärkeä tavoite: lapsen hyvinvointi, jonka pohjalle hänen kehityksensä ja oppimisensa rakentuvat. Varhaiskasvatuksen merkityksellisyyden ymmärtämisestä kertoo sekin, miten varhaiskasvatus on saanut yhä enemmän painoarvoa koulutusjärjestelmän osana sekä kansallisesti että kansainvälisesti. Myös varhaiserityiskasvatuksen toteuttaminen osana varhaiskasvatusta on viime vuosina noussut enemmän pohdinnan ja kehittämisen kohteeksi niin kunnissa kuin valtakunnallisestikin. Taustalla ovat varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen tukijärjestelmien uudistuminen ja inklusiivisen kasvatuksen painottuminen normiohjauksessa. Tämä on mielestämme erittäin positiivista. Inklusiivinen varhaiskasvatus eli kaikille lapsille yhteinen, osallistava, moninaisuutta arvostava ja yhdenvertainen varhaiskasvatus on alue, jota myös Suomessa tulee kehittää jatkuvasti. Tähän on useita syitä. Varhaiskasvatuksen resursoinnissa ei aina huomioida lapsen tuen tarpeita. Lisäksi onnistuneen inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttaminen vaatii varhaiskasvatuksen työntekijältä monenlaista tietoa. Tähän tiedon tarpeeseen pyrimme kirjallamme vastaamaan.

PÄIVI PIHLAJA – RIITTA VIITALA (TOIM.): VARHAISERITYISKASVATUKSEN PERUSTEET – PEDAGOGINEN TUKI VARHAISKASVATUKSESSA JA ESIOPETUKSESSA
NÄYTESIVUT KIRJASTA © SANTALAHTI-KUSTANNUS & TEKIJÄT

Tässä kirjassa käsitellään lasten moninaisuutta sekä lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukemisen mahdollisuuksia varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Yksilölliset ja muista erottavat piirteemme tekevät meistä kaikista omanlaisemme. Inklusiivisen varhaiskasvatuksen keskeinen arvo ja elementti on se, että ihmiset saavat olla erilaisia ja erilaisuuden kirjoa kunnioitetaan ja arvostetaan. Tämän tulisi välittyä jokaiselle lapselle varhaiskasvatuksessa. Kaikissa meissä on jotain samaa, tuttua ja yhteistä mutta myös jotain toisillemme uutta, erilaista tai vierasta. Erojen etsimistä olennaisempaa onkin luonnollisesti löytää ihmisten välisiä samankaltaisuuksia. Vuorovaikutuksen kautta syntyy ymmärrys toisesta.

Tuen tarpeiden tai vammaisuuden määrittelyssä tai kuvaamisessa näkyvät aina kullakin hetkellä yhteiskunnassa vallitsevat sosiaaliset merkitykset ja arvostukset ja se, miten ne ymmärretään. Nämä puolestaan heijastuvat konkreettisesti toimintaan ja käytäntöihin esimerkiksi varhaiskasvatuksessa eli siihen, mitä lapsen kanssa tehdään, miten ja miksi. Lapsen tuen tarvetta on pidetty pitkään vain yksilön ominaisuutena, mikä on merkinnyt erilaisuuden, poikkeavuuden tai vammaisuuden sijoittamista lapseen. Nykyään lapsen tuen tarpeita tai vammaisuutta tarkastellaan yhä enemmän lapsen ja hänen ympäristönsä välisen vuorovaikutuksen ominaisuutena tai ympäristöön sijoittuvana tekijänä. Tällöin ongelmien ajatellaan kertovan siitä, että lapsen tuen tarpeita ei ymmärretä tai huomioida hänen ympäristössään. Muiden odotukset ja yritykset vastata lapsen tarpeisiin ovat ristiriidassa lapsen tarpeiden ja mahdollisuuksien kanssa. Jos ongelman katsotaan olevan ympäristössä, ajatellaan, että juuri ympäristön asenteet, käsitteet, toiminta, normit tai rajat kaipaisivat muutosta. Tätä näkemystä tukee muun muassa se, että eri asiat koetaan eri kulttuureissa ongelmiksi: esimerkiksi käyttäytymiseen ja oppimiseen liittyvät vaatimukset vaihtelevat kulttuureittain.

Kasvatuksessa niin sanottua tyypillistä kehitystä ja oppimista on pitkään pidetty tavoiteltavana. Tyypillinen tai normaali on ollut lähtökohta, ja ihmisiä on määritelty kapeasti rajatun ”normaalin” perusteella. Tämän ajattelutavan rinnalle tai jopa sen ohi ovat kivunneet kompetentin eli taitavan ja osaavan ihmisen ihanne ja erinomaisuuden tavoittelu. Asiaa on hyvä pysähtyä miettimään kasvatuksen ja koulutuksen näkökulmasta. Toivottavasti taitavasta ja osaavasta lapsesta ei tehdä varhaiskasvatuksen ainoaa tavoitetta tai normia. Ihmisten moninaisuus, erilaisuus ja vammaisuus osana ihmistä ovat tällöin vaarassa jäädä syrjään. Jokaisella on vahvuuksia: kaikki lapset ovat huippuja jossain, eikä ketään tarvitse vertailla toisiin. Varhaiserityiskasvatuksen ja esiopetuksen tulee toimia suunnannäyttäjänä lapsille, vanhemmille ja yhteistyökumppaneille. Inklusiivinen, kaikille yhteinen varhaiskasvatus toivottaa tervetulleeksi toimintaympäristöihinsä kaikki ihmiset. Sekä lasten että kaikkien heidän ympärillään olevien aikuisten tulee saada kuu-

PÄIVI PIHLAJA – RIITTA VIITALA (TOIM.): VARHAISERITYISKASVATUKSEN PERUSTEET –
PEDAGOGINEN TUKI VARHAISKASVATUKSESSA JA ESIOPETUKSESSA
NÄYTESIVUT KIRJASTA © SANTALAHTI-KUSTANNUS & TEKIJÄT

lua tasavertaisina joukkoon, jossa voi kokea ilon ja yhteisöllisyyden tunteita. Moninaisuutta ja erilaisuutta tulisi voida juhlia, ja niistä molemmista voi oppia.

Kirjassa perehdytään aluksi laadukkaaseen varhaiserityiskasvatukseen ja sen perustekijöihin. Käsittelemme varhaiskasvatusta ja esiopetusta osana varhaiskasvatusta. Alkuosan luvuista käy ilmi, millaiset kansainväliset ja kansalliset ideologiat ovat vaikuttaneet ja vaikuttavat varhaiserityiskasvatuksen arvoihin ja toteuttamisen tapoihin. Lisäksi käsitellään, miten rakentaa inklusiivista pedagogiikkaa linjaavia suunnitelmia ja yhteistyötä.

Luvussa 1 Päivi Pihlaja ja Riitta Viitala esittelevät rakenteelliset kehykset, joiden rajoissa varhaiskasvatusta, esiopetusta ja varhaiserityiskasvatusta toteutetaan. Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa on viime vuosina tehty lainsäädännöllisiä muutoksia, joiden vuoksi myös opetussuunnitelmat ovat muuttuneet. Monia hyviä muutoksia on tapahtunut sekä varhaiskasvatuspolitiikassa että varhaiskasvatuksen pedagogiikassa. Varhaiskasvatus on laajasti katsottuna myös poliittisessa puheessa yhä arvostetumpaa ja yhä enemmän lapsen näkökulman huomioivaa. Luvussa pohditaan myös sitä, vievätkö kaikki muutokset kuitenkaan kohti parempaa tukea tarvitsevan lapsen näkökulmasta. Lisäksi luvussa tulee esiin se, että varhaiskasvatuksen työntekijä ei tee työtään tukea tarvitsevan lapsen hyvinvoinnin, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi yksin vaan osana vanhempien ja eri asiantuntijoiden verkostoa.

Koko kirjan kantavana ajatuksena on inklusiivinen varhaiskasvatus ja sen taustalla vaikuttava inkluusioideologia arvoineen ja käytänteineen. Ytimessä on se, miten lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki järjestetään siten, että lapsi saa samalla nauttia kaveri- ja ystävyyssuhteista ryhmän kaikessa yhteisessä toiminnassa. Sekä varhaiskasvatuksessa että esiopetuksessa yhteinen leikki on paitsi lapsille mieluinen toiminta ja tehokas oppimisen menetelmä myös inklusiivista pedagogiikkaa parhaimmillaan. Luvussa 2 Riitta Viitala kirjoittaa siitä, millaista sitoutumista tämä lasta ympäröiviltä ihmisiltä vaatii. Luvussa esitellyt osallisuus ja sosiaalinen osallisuus ovat inklusiivisen varhaiskasvatuksen keskeisimmät sisällöt, joissa korostetaan lapsen mukanaoloa niin päätöksenteossa kuin kaverisuhteissakin.

Luvussa 3 Päivi Pihlaja paneutuu lapsiryhmiin lasten kasvu- ja oppimisympäristöinä. Lasten keskinäisen yhteenkuuluvuudentunteen tärkeys ja varhaiskasvatuksen työntekijätiimin osuus sen luomisessa välittyvät niin tästä kuin monesta muustakin kirjan luvusta.

Ilman suunnittelua varhaiserityiskasvatus ja lapsen tarpeisiin vastaaminen eivät onnistu. Luvussa 4 Noora Heiskanen tarkastelee lapsen tuen suunnittelun ja toteuttamisen prosessia varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa ja jäsentää sen vaiheita tuen tarpeiden tunnistamisesta pedagogiseen suunnitteluun, toteutukseen, arviointiin ja dokumentointiin. Lähestymistapa korostaa tuen systemaattisuutta, tutkimusperustaisuutta ja pe-

PÄIVI PIHLAJA – RIITTA VIITALA (TOIM.): VARHAISERITYISKASVATUKSEN PERUSTEET – PEDAGOGINEN TUKI VARHAISKASVATUKSESSA JA ESIOPETUKSESSA
NÄYTESIVUT KIRJASTA © SANTALAHTI-KUSTANNUS & TEKIJÄT

dagogisuutta sekä tuen jatkuvaa muokkaamista lapsen muuttuvien tarpeiden mukaan. Luvun keskeisenä näkökulmana on lapsen tuen tarkastelu vuorovaikutuksena yksilöllisten tekijöiden ja pedagogisen ympäristön välillä, jolloin vaikuttavan tuen rakentamisessa painottuu lapsen vahvuuksien, osallisuuden ja pedagogisen toiminnan merkitys.

Syvemmin perheen ja vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön lukijaa johdattelee Anja Rantalan ja Sanna Uotisen kirjoittama luku 5, joka tarkastelee varhaiskasvatuksen työntekijöiden ja perheiden yhteistyön merkitystä työntekijöiden näkökulmasta. Teoreettisena viitekehyksenä on ekokulttuurinen teoria, jonka mukaan kodin ja lapsen lähiympäristöjen vuorovaikutteinen toiminta on merkittävää lapsen kehityksen kannalta. Varhaiskasvatuksen työntekijöille luku tarjoaa aineksia tarkastella yhteistyön merkitystä ja yhteistyön tapoja omassa työssään.

Lopuissa kirjan luvuissa paneudutaan lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukeen. Lähtökohtina luvuissa ovat jo aiemmin mainitut inklusiivinen varhaiskasvatus, osallisuus ja sosiaalinen osallisuus, lapsen vahvuuksien huomioiminen sekä positiivisuutta ja ratkaisukeskeisyyttä painottavat tutkimusperustaiset pedagogiset menetelmät.

Luvussa 6 Päivi Pihlaja kuvailee lapsen sosiaalis-emotionaalista kehitystä, viiveitä ja vaikeuksia sekä pedagogisia keinoja vastata tuen tarpeeseen. Sosiaalinen ja emotionaalinen hyvinvointi on kuin kivijalka, jonka päälle kaikki oppiminen – myös akateemisten taitojen oppiminen – rakentuu vuorovaikutuksessa kavereiden, ammattilaisten ja huoltajien sekä muun ympäristön kanssa.

Yleisintä tuen tarve varhaiskasvatusikäisillä lapsilla on pitkään ollut puheen ja kielen kehityksessä ja oppimisessa. Luvussa 7 Pirjo Korpilahti, Päivi Pihlaja ja Pia Lindevall kertovat paitsi lapsen puheen ja kielen kehityksestä ja sen pulmista myös siitä, miten merkityksellistä on, että lapsi voi kommunikoida ympäristönsä kanssa. Jos lapsella ei ole keinoja viestiä iloistaan tai suruistaan, sillä on merkittävä vaikutus niin hänen sosiaalis-emotionaaliseen hyvinvointiinsa kuin kaikkeen oppimiseensa.

Luvussa 8 Pia Lindevall, Hannele Merikoski ja Päivi Pihlaja käsittelevät kielen, puheen ja vuorovaikutuksen tukemista varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Luvussa perehdytään esteettömään viestintään ja sitä helpottavien puhetta tukevien ja korvaavien keinojen käyttöön. Luvussa annetaan käytännönläheisesti tietoa erilaisista harjoituksista ja siitä, miten rakentaa yhteisöllisesti lapsen kielen kehitystä ja oppimista tukeva vuorovaikutus.

Luvussa 9 Minna Kyttälä avaa muistin ja tarkkaavaisuuden merkitystä varhaisten matemaattisten ja lukemisen taitojen kehittymiselle. Näiden taitojen kehittymisen tunteminen on varhaiskasvatuksen työntekijöille tärkeää, koska varhaiset matemaattiset taidot ennustavat näiden taitojen myöhempää kehittymistä samoin kuin tietyt kielelliset

PÄIVI PIHLAJA – RIITTA VIITALA (TOIM.): VARHAISERITYISKASVATUKSEN PERUSTEET –
PEDAGOGINEN TUKI VARHAISKASVATUKSESSA JA ESIOPETUKSESSA
NÄYTESIVUT KIRJASTA © SANTALAHTI-KUSTANNUS & TEKIJÄT

valmiudet edeltävät ja ennustavat lukemaan oppimista. Kyttälän neuvo välttää monivaiheisia ohjeistuksia ja liian monimutkaisia tehtäviä sopii kaikkeen varhais- ja varhaiserityiskasvatukseen, ei ainoastaan akateemisia valmiuksia harjoittaviin tehtäviin.

Luvussa 10 Helena Viholainen, Piritta Asunta ja Ida Mälkönen kuvaavat, mitä motorisen oppimisen vaikeudet ovat ja miten ne ilmenevät lapsen arjessa. Heikot motoriset taidot heijastuvat kaikkeen lapsen toimintaan itsestä huolehtimisen taidoista leikkiin, kaverisuhteisiin ja psykososiaaliseen hyvinvointiin. Tehtävänantoa ja ympäristöä muokkaamalla voidaan tarjota lapselle hänen tarvitsemaansa tukea, mikä lisää onnistumisen kokemuksia ja vahvistaa lapsen tasavertaista osallistumista arjessa.

Luvussa 11 Jenni Alisaari ja Minnaleena Toivola käsittelevät ensin yleisesti monikielisten lasten kielten kehitystä ja sitten sitä, miten suomen kieltä voi tukea varhaiskasvatuksessa ja miten lasten omia kieliä voi vahvistaa yhteistyössä huoltajien kanssa. Näiden lisäksi luvussa kuvaillaan kielitietoista varhaiskasvatusympäristöä sekä tarkastellaan, miten kielen kehityksen häiriö on mahdollista erottaa monikielisen lapsen tyypillisestä kielen kehityksestä.

Jaanet Salmisen, Päivi Pihlajan ja Susanna Iivosen kirjoittamassa luvussa 12 lähtökohtana on se, että lapsen liikuntavamma ei ole este yhteiseen toimintaan osallistumiselle. Luku alkaa lapsen motorisen kehityksen ja erilaisten liikuntavammojen esittelyllä. Keskeisenä ideana on kuntoutuksen, kasvatuksen ja opetuksen eheä kokonaisuus, jota varhaiskasvatuksen työntekijät ja muut asiantuntijat yhdessä moniammatillisesti rakentavat. Käytännönläheisten vinkkien kautta tässäkin luvussa tulee esiin arjen tilanteiden merkityksellisyys lapsen kehityksen ja oppimisen tukemisessa.

Luvussa 13 Kukka-Maaria Kaukomaa, Satu Peltomäki ja Elina Kontu käsittelevät oppimisen ja osallistumisen tukemista tilanteissa, joissa lapsella epäillään olevan tai on jo todettu kehitysvamma. Seitsemän arjen esimerkin avulla he havainnollistavat, miten varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen henkilöstö voi pedagogisilla ratkaisuillaan tukea lasta tavoitteellisesti ja huomioida ymmärryksen alueen vamman vaikutukset lapsen toimintaan.

Lauri Räty ja Sanna-Leena Pitkänen kuvaavat autismikirjon lasten tukemista varhaiskasvatuksessa. Luvussa 14 tarkastellaan autismikirjoa ilmiönä eri näkökulmista sekä esitellään varhaiskasvatuksen pedagogisia ratkaisuja. Keskeisessä asemassa on lapsen toimintakykyä vahvistava autismiystävällinen oppimisympäristö, joka on hyvän oppimisen perusta kaikille lapsille. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on mahdollistaa osallisuus ja oppiminen kaikille lapsille huomioimalla heidän erilaiset tarpeensa ja toimintatapansa.

Luvussa 15 Riina Niutanen kuvaa lapsen kuulovammaan liittyviä kysymyksiä ja kirjoittaa muun muassa viittomakielisyydestä. Luvun tarkoituksena on avata varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen näkökulmasta aiheen keskeisimpiä käsitteitä ja kuvata sitä, mi-

PÄIVI PIHLAJA – RIITTA VIITALA (TOIM.): VARHAISERITYISKASVATUKSEN PERUSTEET – PEDAGOGINEN TUKI VARHAISKASVATUKSESSA JA ESIOPETUKSESSA
NÄYTESIVUT KIRJASTA © SANTALAHTI-KUSTANNUS & TEKIJÄT

ten monenlaisia tekijöitä on huomioitava mietittäessä lapsen kehitystä ja oppimista sekä näitä tukevaa opetusta ja kuntoutusta silloin, kun lapsella on kuulovamma.

Luvussa 16 Niina Laitinen kirjoittaa näköaistin kehittymisestä ja sen merkityksestä lapsen kokonaiskehitykselle. Luvussa kerrotaan käytännönläheisesti oppimisympäristön jäsentämisestä lapselle saavutettavaksi ja itsenäistä toimintaa mahdollistavaksi. Lisäksi kuvataan lapsen arjen tilanteissa, liikkumisessa ja leikeissä tarvitsemia apuvälineitä sekä oppimisen tukemista.

Juho Honkasilta ja Päivi Pihlaja kirjoittavat kirjan viimeisessä 17. luvussa siitä, millaisia merkityksenantoja erilaiseksi nimeämiseen on liitettävissä. Kirjoittajat pohtivat kriittisesti, miten lapsia luokitellaan, nimetään ja leimataan. He tarkastelevat normaaliuden ideaalin läsnäoloa varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kentällä ja toivottavasti antavat lukijalle keinoja arvioida yhteisön ja omaa toimintaansa suhteessa kasvatuksessa käytössä oleviin erilaisuutta korostaviin kategorioihin. Tavoitteeksi käyvät inklusiiviset arvot ja niistä etenkin kaikkien lasten arvostava kohtaaminen.

Kirjan lukujen avulla lukija saa kokonaiskäsityksen siitä, mitä varhaiserityiskasvatus on. Kaikkien lukujen yhteisenä tavoitteena on antaa lukijalle tutkittua tietoa omien kasvatuksellisten pohdintojen perustaksi ja käytännön kasvatustoiminnassa sovellettavaksi.

PÄIVI PIHLAJA – RIITTA VIITALA (TOIM.): VARHAISERITYISKASVATUKSEN PERUSTEET –
PEDAGOGINEN TUKI VARHAISKASVATUKSESSA JA ESIOPETUKSESSA
NÄYTESIVUT KIRJASTA © SANTALAHTI-KUSTANNUS & TEKIJÄT